

LLETRES

Sameer Rawal: la Rodoreda a l'Índia

David Serrano Blanquer

Després d'oferir el primer capítol de *Veus* dedicat a l'Eduard Márquez en el número anterior, presento el cas d'un escriptor i traductor indi instal·lat des de fa quatre anys a Catalunya.

En Sameer Rawal va néixer a Delhi el 1973 i és filòleg, especialitzat en literatura peninsular. És professor d'hindi a la UB, poeta i promotor cultural. Parla un català acurat, de fonètica exòticament genuïna i recursos que barregen la idiosincràsia índia amb els nous costums catalans incorporats. Esdevé un exemple de fusió, una emulsió suggerent, emocionant de cultures, sense que es denoti cap ruptura, cap handicap per superar en aquest engranatge que sembla natural.

Conversar amb ell és un plaer, es tracta d'un curiós empedreït, un optimista convençut i proselitista, defensor raonat de les seves opinions. Sempre amb un somriure als llavis i una mirada neta rere les ulleres, excessives. Quan no està d'acord amb alguna opinió o no l'entén prou bé, acompanya els mots amb una varietat impensable i impossible de gestos, moviments i mirades còmplices.

És un dels nous catalans, els del segle XXI. Un nouvingut que ha procurat integrar-se de seguida a la cultura catalana i la llengua del país d'acollida, i ho fa sense sorolls, amb interès, amb naturalitat. S'ha convertit, així, en un apassionat de la nostra literatura i és el responsable de la primera traducció de la canònica Mercè Rodoreda a l'hindi, un repte que afronta amb tot l'entusiasme que el caracteritza. Els seus projectes passen per autors d'ara, de Monzó a Sánchez Piñol o Lola Bosch.

Els teus pares, Sameer, a què es dediquen a l'Índia?

El meu pare és un funcionari jubilat, i actualment dedica el seu temps al negoci familiar de pastisseria. La mare treballa a casa, tot i que havia treballat com a professora de nens petits.

Quins són els teus orígens familiars?

La meua família és hinduista. Es tracta d'una família de pastissers tradicionals des de fa 4 generacions, que jo sàpiga. Tenen una pastisseria des de farà 55 anys a Vella Delhi, i la porten encara els meus oncles de part de pare. La família procedia de Dera Ismail Khan, actualment al Pakistan, abans de la divisió de l'Índia i el Pakistan el 1947.

Quins van ser els motius del trasllat?

L'avi creia que les coses anirien malament i per això va traslladar tota la família a Delhi tot just quatre mesos abans de la divisió. Es va endur els diners i va deixar les cases i la pastisseria a Dera Ismail Khan tancades. Pensava que potser tornarien... però no va ser així.

I aquesta traumàtica decisió potser va salvar les seves vides...

Segurament, perquè se sap que aproximadament un milió de persones van morir en les lluites que van sorgir entre musulmans i hindús en aquell període. Això i que entre 10 a 12 milions de persones van creuar la frontera: els hindús cap a l'Índia i els musulmans cap al Pakistan. La nostra família va perdre només els béns immobles. Això és el que m'han explicat els meus avis i pares, però el cert és que, a Delhi, quasi el 80% de les famílies comparteixen aquesta diàspora.

Quins records especials tens de la teua infantesa?

Recordo sobretot a la meua àvia contant coses de la vida a la ciutat de Dera Ismail Khan. Es veu que allí hi tenia una vaca, la 'Monika', la llet de la qual bevia tota la família. Som una família 'Vaishnav', que vol dir que

seguim una dieta vegetariana, que no inclou peix, ous, ceba o all, però sí els làctics. Recordo una família extensa plena de cosins, molt unida, junts durant les festes religioses, menjant junts... Una família més aviat conservadora, amb valors tradicionals, parlant de la generació dels pares, perquè amb la meua generació les coses són ben diferents. Cada estiu viatjàvem a altres parts de l'Índia: al sud, a Bhutan, a Calcuta, a Catximira, etc. Amb amics de família o cosins, oncles i tietes.

D'altra banda, l'Índia és una cultura plena de contes. A la nostra família el meu oncle reunia els nens i ens contava coses. No es pot descriure això amb paraules, és una vivència molt intensa. En certa manera, la meua relació amb els llibres encara segueix el mateix model. Els penso vius, i formo una relació molt real amb ells.

Quines llengües parlàveu a casa?

Tres llengües: el Siraiki (un dialecte de l'oest del Punjabi) per l'àvia, el pare i els oncles; el Punjabi per la mare, i l'hindi per tots. Per últim, l'anglès sobretot parlat també, i força.

Quines han estat les teves lectures de referència i en quina llengua?

Vaig començar a llegir aviat. Quan era adolescent, llegia molta filosofia i

LLETRES

llibres de lògica, de fet això em va fer canviar de la línia d'estudis de ciències a l'institut vers les humanitats a la universitat. També m'agradava la literatura contemporània, i llegia amb hindi i anglès. He estat bilingüe amb l'anglès perquè tota la meua educació ha estat en aquesta llengua, i la meua generació d'amics, cosins, familiars, parlem igual l'hindi que l'anglès. Actualment segueixo llegint de la mateixa manera de abans, molta varietat, i coses noves. En literatura llegeixo escriptors indis que escriuen en anglès: com Vikram Seth, Salman Rushdie, Anita Desai, Suketu Mehta, Vikram Chandra etc. I en hindi i altres llengües llegeixo: Mahadevi Verma, Agyeya, Naresh Mehta, Samresh Basu, Dharmvir Bharati, Anupam Mishra, Qurtulain Haider, Manto. Els escriptors de llengües regionals de l'Índia no arriben a ser llegits a l'exterior, però la seva qualitat és molt alta, i el seu consum local encara ho és més.

I pel que fa a lectures d'assaig?

En el camp de la lògica i la filosofia m'agrada molt llegir com es vinculen conceptes filosòfics o lògics amb la ciència moderna. En aquest sentit, Daniel Dennet i Douglas Hofstadter són els meus favorits. De fet, quan era adolescent vaig començar amb Asimov, que m'al·lucinava pel seu enllaç entre ciència i literatura. Segueixo llegint bastant, i tinc una velocitat fantàstica, és el meu millor passatemps. Amb els estudis hispànics vaig començar a llegir en castellà, i ara a Catalunya en català, i n'estic molt content. M'ajuda molt poder entendre una obra, un text que em diu més coses que no pas altres maneres de comunicació. Però també llegeixo revistes, còmics, història, literatura eròtica, autobiografies, poesia, etc.

Què fa un indi com tu en un país com aquest...?

Tècnicament vaig venir a fer un doctorat a Barcelona. Sóc un hispanista per formació acadèmica. A l'Índia vaig fer la llicenciatura en estudis hispànics. Tampoc és que directament vagi venir a Barcelona justament després d'acabar la llicenciatura el 1996, primer vaig estar un any a Mèxic fent una recerca sobre teories semiològiques i literatura. Però no em va interessar continuar a Mèxic, i després de donar voltes buscant algun departament per fer la recerca en universitats americanes, dels Estats Units, i Anglaterra, vaig decidir tornar a Delhi i no fer res acadèmic.

I en aquest retorn, després d'ensumar i tastar Occident, a què et dediques?

Vaig estar quatre anys fent de traductor/intèrpret per empreses, i és després que vaig començar a sondejar universitats espanyoles per fer un doctorat en traducció, estudis interculturals i filosofia. És així que vaig arribar a Barcelona, a la Universitat Autònoma de Barcelona el 2002. Els primers tres anys tenia una beca de AECE, Ministerio de Asuntos Exteriores espanyol, i després ja no.

I un cop sense beca, com es produeix la teua inserció laboral a Catalunya?

Treball de traductor en les quatre llengües que conec: hindi, anglès, castellà i català. També puc parlar urdu, punjabi. Estic molt content perquè estic fent coses molt interessants, com el fet de ser traductor per a la Casa de les Llengües, la Generalitat de Catalunya, o per diversos instituts d'educació pública a Catalunya. O adaptant la guia de conversa d'hindi pel grup Lonely Planet (Geoplaneta), o fent vocabularis pel col·lectiu immigrant, donant classes d'hindi o estratègies d'interpretació pels serveis públics a la Casa Àsia o per a la UB o la UAB, etc.

Lector apassionat, escriptor vocacional i traductor encuriósit, què t'aporta cada un d'aquests camins?

En primer lloc, per a mi, llegir i escriure són dues coses ben diferents. M'agrada llegir, i m'agrada escriure separatament. Les veig com a dues accions diferents, i gaudeixo de les dues accions. Això, sí, si surt un tipus de plaer o algun tipus d'enteniment profund de la lectura i de l'escriptura, estic molt content, i llavors ho qualifico com una bona escriptura o una bona lectura.

L'acció de traduir una obra conté aquestes dues accions: llegir l'original, i després reproduir-lo, escriure'l. És un repte i és un exercici molt significatiu per arribar a entendre coses, altres punts de vistes, i poder apreciar varietat, la riquesa, la diversitat, que és la que fa la vida "vida".

I és així com et fan a mans la Rodoreda...

En llegir *La plaça del diamant*, vaig sentir aquesta crida de la diversitat i la vida de la qual et parlava ara. Em sembla una obra rodona, lírica. I pel seu valor canònic també vaig pensar que si s'havia de traduir la primera obra de català a hindi, havia de ser aquesta perquè és molt bonica, i apreciada entre els lectors també. A banda, ofereix una idea molt curiosa de la cultura catalana, en algun sentit, presenta els catalans, als que no els coneixen.

...ara no sé ben bé quina mena d'imatge es poden formar els indis dels catalans a partir d'aquesta novel·la... En qualsevol cas, arribar i posar-te a traduir la Rodoreda té el seu mèrit... demostra que ets agosarat...

És cert que cada obra té diferents problemes de traducció, que en alguns casos poden ser lingüístics i en altres casos poden ser a nivell conceptual. En *La plaça del diamant* van ser dels dos tipus. Per posar un exemple, el concepte de la paraula "plaça" no existeix a l'Índia en el mateix sentit que aquí. La solució: he intentat usar una paraula, 'Chowk', que és literalment una cruïlla on s'ajunten quatre camins, la qual cosa és el que metafòricament pot oferir la paraula 'plaça'. Però no sempre pots traduir-ho tot, i si hagués utilitzat les notes al peu de la pàgina, segons el meu parer no hagués estat una bona idea perquè l'hagués convertit en una traducció més formal, treballada, que no seria una "novel·la" en el sentit de gaudi i entreteniment.

El tema del canvi de codi, com afecta a una obra com aquesta?

És un conte petit, i es llegeix sense parar, perquè té una força unida. He tingut la sort de traduir-lo basant-me en la imatge i l'entesa de l'obra que va sortir i va quedar gravada al meu cap quan vaig llegir-la. No he hagut de mirar altres vegades al text original per traduir, i si l'he mirat ha estat per paraules concretes, expressions, que havia pensat que es podien millorar, o canviar etc.

Caram! Per tant, a banda de la professionalitat, estem parlant d'una relació emocional amb el text també, no creus? O de Saussure en estat pur?

És la meua manera normal de traduir. El missatge de l'original crec que ha quedat bastant clar. Parlant des de la teoria de traducció, que té en compte l'objectiu pel qual es tradueix, el missatge canvia d'un codi a l'altre, però al mateix temps he de dir que, per a mi, la traducció 'absoluta' no existeix. M'agradaria citar el que ja deia Bhartrihari, un lingüista indi del s. IV, en el sentit que no es pot separar el significat del sentit, i per això un missatge escrit en un

codi lingüístic és únic, i si es canvia la llengua ja no és el mateix. De tota manera, això és una suposició teòrica. En realitat, diu Bhartrihari, l'acte de traducció és un 'joc', en el qual suposem que les llengües són només vehicles, i els missatges es poden transmetre de forma normal jugant-hi.

I aquí és on, a banda de les dificultats de traducció motivades per la manca d'equivalents genuïns de mots o

expressions, topem amb la interpretació narratològica. No podem obviar la complexa lectura que ofereix Rodoreda...

Sí, és curiós que mai li havia donat una lectura feminista, o de gènere. Per a mi el que s'hi narra són fets i situacions que passen a una família humil abans i després d'una guerra civil, i que comporta com funcionava la cultura d'aquest temps respecte a la posició de dones, el masculisme, etc. La meua sorpresa va venir quan, un cop traduïda, parlant amb uns amics em van dir molt clarament que en Quimet maltractava a la Natàlia/Colometa.

Creus que topem amb punts de vista culturals diferents o amb la manca de mecanismes de comprensió...?

Hi vaig pensar força i crec que es poden discernir dues maneres de pensar diferents. Ara bé, justament no les anomenaria la manera 'occidental' o 'oriental' o 'indi' de veure les coses, perquè conec força gent que pot destruir aquestes categories fàcilment. Ha de ser una altra cosa: són dues maneres de veure les coses, ben

diferents. Cadascú llegeix la literatura a la seva manera. Jo veig l'obra com si fos una peça literària, sense posar els personatges en la realitat, sense jutjar l'amor de la Colometa o el tractament d'en Quimet. Per a mi, la Natàlia tenia tot el dret de fer el que volgués, i per això no es pot atribuir el maltractament que li va fer el Quimet a en Quimet. Jo no comparteixo l'opinió que el mateix fet de canviar el nom de Natàlia pel de Colometa tingui a veure amb el tipus d'amor que ofereix Quimet a la seva dona.

La novel·la és literatura, ben cert, però no ho és menys que també mostra comportaments humans, aporta ideologia, esdevé un "mirall corbat" de la realitat, com deia Ferran de Pol. Creus, tenint present això, que es pot fer lectura sense interpretació?

És clar, la literatura és molt més que 'pura' literatura i és impossible llegir sense interpretació, però la cosa és que cadascú interpreta en manera 'diferent', això és màgic, la diversitat i la singularitat dels punts de vistes. A mi m'agradaria sempre poder fer una lectura més 'social' que pas estètica, encara que és difícil de vegades perquè em sembla que en els temps que corren hem d'estar molt conscients de la ideologia, els tons amagats, les indicacions que perjudiquen, els missatges contradictoris inherents en els texts: siguin orals o escrits; aclarir tot per sortir-ne millor, i estar atent que no ens atrapin en jocs mentals insignificants.

Partint d'aquí també, no creus que un home que, sense haver tingut cap mostra d'afecte, animalitza el nom de la dona (no crec que puguem parlar aquí de sobrenom-diminutiu afectuós...), no és sinó un instrument per a la alienació?

És realment curiós que em diguis això i et dic per què. A l'Índia en l'entorn familiar de vegades es canvien els noms de les dones quan es casen i entren a viure en la família del nuvi (és una pràctica comuna social, sense lectures extraordinàries). Si ets de l'Índia, ho veus com un fet social, i no penses que pot haver-hi alienació, que per cert la gent ho sap i ho accepta: una dona canvia del seu entorn i va amb l'altre, on té un nou paper a jugar. El que dius també m'afecta i penso que hi ha alguna cosa, però el canvi del nom és un procés més acceptat a l'Índia que pas aquí, en situacions de parelles (i és sempre de dones!). Hauríem de parlar també de quin significat té 'amor' a occident i a l'Índia, on encara la majoria de la gent deixa que els pares escullin les parelles dels seus fills i filles. En una paraula, és una cultura diferent que causa percepcions diferents, maneres de pensar, i de viure.

Pensar, com dius, que la Natàlia és responsable dels seus actes pot semblar un xic ingenu davant d'una adolescent que ha perdut de petita la mare, a qui el pare menysté i la madrastra la vol fora de casa, no creus?... No creus que està mancada de referents morals i afectius i per això es deixa dur d'aquesta manera pel Quimet?

Pot ser veritat tot el que dius, però és només un personatge de l'obra i tothom té diferències de personalitat i maneres de comportar davant situacions difícils o normals també. És que jo no jutjo la vida de Natàlia, em sembla fora de lloc...

Jo tampoc no la jutjo, no et creguis... només intento entendre-la... insisteixo: no estaries d'acord que el Quimet, com a personatge, està plagat d'aspectes negatius: tracte animalitzat a la dona (fent l'orangutan), no afronta cap responsabilitat a la llar (dels "seus" coloms en té cura la Natàlia), no li agrada la feina (qui arranja el pis són la Natàlia i els seus amics)...?

És un altre personatge de l'obra, i tot el que expliques es pot pensar lògicament, però em pregunto: és necessari? Són persones creades per l'escriptora, i imposar-hi realitat com si fossin gent real em sembla un vol de la imaginació molt fort, tot i que sembla que si segueixo pensant així no podré apreciar l'obra amb els mateixos ulls que abans...

...la insistència obté els primers resultats... Quant a la simbologia de la Rodoreda (que entronca amb tota la tradició francesa del XIX, amb els recursos de la tradició judeocristiana i maçònica –formava part de la Lògia de la Rosacreu–), creus que la traducció permet copsar la polifònica lectura que ofereix?

Em sembla que, quant a aquest respecte, en la traducció no he fet expressament avinent la simbologia judeocristiana, per exemple en forma de notes al peu de la pàgina, o detalls extres. Jo crec que no feia falta. El lector de la traducció pot interpretar aquests símbols si té coneixement del tema, és a dir, que tampoc he intentat canviar l'àmbit a una ideologia hinduista o altra.

Entrant en detall, creus que podran copsar l'amplitud de significació que aporten els motius següents: el quadre de les llagostes, els llums de les dues cases, el ganivet de l'escena final (punt i final de la submissió i repressió soferta mitjançant el símbol fàl·lic), el melic de l'adroguer, les xicres de xocolata (substitutius del plaer), la taca de la paret del primer pis ... etc?

Diria que és difícil que un lector d'hindi associï conceptes com el de 'fal·licisme' o 'xocolata-plaer', tan fàcilment com ho és per a un occidental. Quan vaig mostrar la meva traducció a la casa Penguin India, l'editora va llegir-la i em va dir que li agradaria canviar 'indianitzar' una mica el text. La meva estratègia havia estat presentar l'obra, fer-la arribar com si fos una cosa estrangera, una tendència que es diu *foreignise* en anglès; no volia 'domesticar' el text, volia que el lector fes un esforç d'entendre aquesta simbologia, que a l'Índia d'avui no serà tan difícil de trobar si una persona s'hi atura, encara que sí que existeix des de fa milers d'anys una subcultura judeocristiana a l'Índia. Tot això perquè justament era la primera obra catalana a l'hindi.

Acabem aquest suplici amb... els coloms. Aporten en la cultura índia el mateix sentit de destrucció, alienador i d'embrutiment?

Una altra cosa estranya: els coloms a l'Índia sempre han estat símbols de la pau, ocells pacífics, i amables. El llibre no promou exactament aquesta imatge. Per altra banda també voldria afegir que l'Índia no té una cultura uniforme, això també desenfoca quan fem comparacions culturals. És a dir, que hi pot haver més interpretacions d'una cosa, un fet que no passa a les cultures occidentals, que en comparació semblen força uniformes.

La novel·la tracta de manera més o menys implícita comportaments sexuals, topa això amb els costums indis?

La traducció de *La plaça del diamant* presenta problemes, és cert. Des de fa molts de temps al sistema literari indi existeixen normes d'obsenitat. Només parlo del contingut eròtic, parlo també de la llibertat sexual i expressiva que al traduir a hindi, perdien la categoria literària de no obscè a l'Índia. Resulta que tot el que he dit sobre la traducció va junt, però la facilitat amb la qual Natàlia escull o canvia de parella, o l'explicació de part de la seva amiga el que li havia passat a la seva primera nit de casament, o la mateixa Natàlia explicant la seva vida sexual amb en Quimet, es pot classificar com a "vulgar" dintre el sistema literari en hindi. Però si s'eliminessin aquestes parts no seria just, i per això les hi he deixat traduïdes. Em sembla que s'ha d'aprendre a respectar aquestes maneres de viure de la gent, s'ha de ser obert, encara que el procés sigui complex i menja molt de temps. He fet el màxim per utilitzar paraules que es trobaran indecents o vulgars en la cultura índia.

Com veu Catalunya un indi integrat?

Catalunya m'agrada molt com a país i com a cultura. He trobat molta tranquil·litat aquí, com a casa meva. A vegades faig broma que sóc la reencarnació d'un porquet mallorquí i que tinc una cosa pendent per fer aquí i per això em ve tant de gust estar-m'hi!

Vaja... Però el Sameer també és poeta, d'on et ve la necessitat d'escriure poesia?

Per mi, la poesia és viure. Pot semblar una idea senzilla però és difícil de percebre-ho. El plaer em sembla que és un dels objectius més buscats a les nostres vides, no n'hi poden haver altres de més importants. Això és el que comunico quan escric poesia, sóc conscient que a qui comunico no hi és present, ni el/la conec, la qual cosa fa que el joc sigui encara més interessant. Pretenc expressar honestament el que passa, la vida, trobar la veu que no t'enganya dins teu. El tema pot ser qualsevol, pot ser persona, esdeveniment, materials, sentits, etc. Comunicar de manera íntima al teu lector imaginari, obrir-te.

Què més et proposes com a "Chowk" en què t'has convertit entre l'Índia i Catalunya?

Voldria fer també de pont entre l'Índia i Catalunya, ben cert, establir una entitat que organitzi xerrades, taules rodones, espectacles de música, teatre, ball etc. Perquè crec que això ens farà més rics. També vull escriure una narració sobre les meves experiències a Catalunya i fer un docudrama sobre la vida dels sud-asiàtics que viuen aquí. 🇮🇳

ELS JOVES HI DIUEN LA SEVA

Hem demanat a un grup de joves de 4t d'Eso que acaben de llegir la novel·la que ens parlin telegràficament dels dos protagonistes de l'obra. Els flaixos demostren, lluny dels judicis socials i culturals que podem fer-hi les generacions més directament implicades en el context que trobem a la novel·la, la frescor amb què s'enfronten als textos canònics...

Quimet

"És un manipulador, no té sentiments", Francesc Marlasca

"No respecta ni a sa mare!", Martí Salvador

"És un maltractador psicològic", Oriol Serra i Elena Sola

"Simplement és un desgraciat, s'estima la Natàlia però no sap com fer-ho...", Alba Comadran

"Si el tingués de cara, l'escupiria!", Josep M. Ribas

"No sap expressar l'amor, sembla que no s'estimi la Natàlia", Jordi Rodríguez

"És massa dependent i és capaç de fer qualsevol cosa per tal d'aconseguir el que vol", Ismael Hinojo

Natàlia

"Encara no entenc com una persona pot ser tan ingènua!", Josep M. Ribas

"Sembla que visqui en un altre món, és molt rara!", Jordi Rodríguez

"Té una percepció diferent de les coses, no sap què està bé i què no", Vicenç Vidal

"No ha conegut l'amor i no pensa que si està amb algú és perquè se l'estima", Ismael Hinojo

"No s'imposa, no té caràcter", Francesc Marlasca

"És massa ingènua i no sap afrontar de cara els problemes", Irene Monés

"Té una vida basada en ferides que s'obren i es tanquen", Alba Comadran

Ferrer
ADVOCATS

rambla 5, 4ª planta 08202 sabadell
tel 93 727 59 20 fax 93 725 64 56
e-mail: advocats@giassessors.com

T O T E N M A R C S

MARC

Torres i Bages, 13 • Tel. 93 726 49 55 - 08201 SABADELL